

РОЗДІЛ II. СЛОВОТВІР: НАПРЯМИ, АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Юлія Островська

УДК 811.11

АФІКСАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПОПОВНЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ ОЦІННИМИ
НЕОЛОГІЗМАМИ-ІМЕННИКАМИ

Запропоновано тлумачення оцінного неологізму; визначено місце іменників у корпусі оцінних інновацій в англійській мові межі XX – XXI століть; з'ясовано продуктивність афіксації як одного зі шляхів поповнення англійської мови досліджуваного періоду новими оцінними субстантивами; вивчено та описано словотвірні форманти, що беруть участь у деривації англійських оцінних неологізмів-іменників у кінці XX – на початку XXI століття, та встановлено кореляції між афіксами та знаком оцінки утворюваних інновацій в англійській мові зазначеного періоду.

Ключові слова: оцінний неологізм, інновація, іменник, афіксація, ціннісна картина світу, англійська мова.

1. Вступні зауваження.

Метою цієї роботи, що є фрагментом зіставного дослідження семантики та структури англійських та українських оцінних інновацій кінця XX – початку XXI століття, є опис англійських афіксальних неологізмів-іменників з оцінною семантикою. **Мета** роботи зумовлює необхідність розв'язання таких **завдань**: визначити поняття «оцінний неологізм», виявити афікси, що у досліджуваній період беруть участь в утворенні англійських оцінних неологізмів-іменників, та встановити кореляції між продуктивними у зазначений період формантами та знаком оцінки утворюваних одиниць.

Для межі XX-XXI століть, що збіглася зі зламом тисячоліть, характерними є глобальні зміни в усіх сферах життя людини і відповідно величезний приплив неологізмів, що зумовило подальший бурхливий розвиток неології. Словотвір нових мовних одиниць, новотвори з певною структурою, частиномовною належністю тощо також неодноразово опинялися в центрі уваги дослідників інновацій у різних мовах [Віняр 1992; Жлуктенко 1983; Загнітко 2003; Клименко 2003; Сакал 2004; Bryant 1974; Cannon 1992 та ін.].

Водночас системне вивчення й опис саме оцінної семантики англійських субстантивних неологізмів кінця XX – початку XXI століття дотепер залишалися поза увагою. Отже, **актуальність** роботи зумовлена відсутністю досліджень оцінних неологізмів-іменників, що формують значний шар загального корпусу новотворів і є важливим засобом вербалізації ціннісної картини світу. Крім того, в цій роботі визначається роль афіксів в утворенні негативно- та позитивнооцінних інновацій в англійській мові у період, що досліджується, досі не вивчена дослідниками нової лексики.

Матеріал дослідження складають 439 англійських оцінних неологізмів-іменників, утворених афіксальним способом (23% від загального обсягу оцінних неологізмів в англійській мові межі століть та 46% від інновацій-іменників зазначеного періоду). Корпус дослідження визначався за словниками неологізмів відповідного періоду [Зацний 2000; Зацний, Янков 2008; McKean 2003; McFedries]. Текстову вибірку формують приклади з англомовних ЗМІ, творів художньої літератури, а також зі спеціальних інтернет-сайтів, на яких фіксуються інновації в англійській мові.

Оцінні неологізми в цьому дослідженні розглядаються як нові слова, словосполучення або нові значення слів / словосполучень, що з'явилися в мові в конкретний період, є новими щодо певним чином обмеженого попереднього періоду в тій же мові та містять у своїй семантичній структурі оцінний компонент, а отже, в них наявні відомості про ціннісне ставлення суб'єкта мови до певних якостей визначуваного, виділених з урахуванням того чи того аспекту об'єкта, наприклад, *irritainment* 'нецікава, надокучлива розважальна програма', *Frankenfood* 'розм., зневажл. генетично модифікована їжа' тощо.

2. Оцінні афіксальні неологізми-іменники.

Дослідження свідчить про значну перевагу оцінних неологізмів-іменників в англійській мові на межі XX – XXI століть (953 од., що становить 74, 4% від загального корпусу неологізмів, які вивчаються). Аналіз ролі різних словотворчих та семантичних процесів в утворенні оцінних інновацій-субстантивів демонструє, що серед досліджуваних одиниць в англійській мові кінця XX – початку XXI століття домінують неологізми, утворені суфіксальним способом (277 од., 29% від загальної кількості нових оцінних іменників), а префіксальний спосіб утворення поділяє четверте за продуктивністю місце із слово- та основоскладанням (162 од., 17%).

2.1. Нові оцінні суфіксальні іменники. Досліджуючи нові оцінні іменники, утворені суфіксальним способом, вивчаємо роль різних формантів у словотворі досліджуваних одиниць та у наданні їм певного забарвлення.

2.1.1. В англійській мові межі XX – XXI століть напівсуфікси *-junkie* та *-head*, близькі за своїм словотвірним значенням, активно утворюють негативно забарвлені номінації людей, схиблених на тому, що позначається кореневою морфемою: *information-junkie* 'людина, схиблена на здобуванні інформації, особливо журналіст', *space-junkie* 'людина, схиблена на космосі, на космічних польотах', *digithead* 'розм. той, хто надто

полюбляє комп'ютерну техніку' ("You engineers are all a bunch of *digitheads*"), *zipperhead* 'дурна або обмежена людина' тощо.

Високою продуктивністю в утворенні англійських негативнооцінних неологізмів-іменників відзначається також формант *-(a)holic*: *junkaholic* 'той, хто збирає викинуті речі і використовує їх для своїх потреб', *celloholic* 'особа, надмірно захоплена мобільним зв'язком', *dietholic* 'людина, яка надто переймається своєю дієтою' тощо. Спосіб утворення подібних одиниць можна розглядати як телескопію, але, здається, значна кількість одиниць з цим елементом свідчить про те, що у досліджуваний період він перетворився на самостійний, відтворюваний формант.

Активну участь у деривації нових англійських негативнооцінних іменників на межі XX – XXI століть бере суфікс *-cide*, при цьому варто відзначити, що він функціонує як у своєму традиційному, прямому значенні «вбивство» (*juniorcide* 'вбивство неповнолітньої особи', *bullycide* 'самогубство дитини, спричинене знущаннями та приниженнями старшими дітьми чи її ровесниками'), так, і навіть частіше, у переносному (*chronocide* = *temporicide* 'марна трата часу', *dignitycide* 'злочин проти самого себе, який полягає у свідомому сприянні поширення недоброї слави про себе, насамперед своїми аморальними вчинками').

Досить значну групу оцінних інновацій в англійській мові кінця XX – початку XXI ст. складають іменники, утворені за участю форманта *-phobia*, при цьому, як демонструє мовний матеріал, значення форманта зазнає розширення: *vestaphobia* 'відчуття невдоволення особи асортиментом свого гардеробу'.

Серед малопродуктивних та непродуктивних суфіксів, що утворюють нові негативно забарвлені іменники-найменування особи на межі XX – XXI століть, фіксуємо форманти *-maniac* (*criticomaniac* 'особа, яка має постійне нездорове бажання критикувати будь-що'), *-ette* (*populette* 'дівчинка, яка не по літах забагато цікавиться грішми, хлопцями'), *-ster* (*fakester* 'особа, яка подає неправдиву інформацію про себе на певні вебсайти'), запозичений з італійської *-azzi* (*rumorazzi* 'автори статей у рубриці «світська хроніка»), *-gate* (*weaponsgate* 'скандал навколо неіснуючої зброї масового знищення в Іраку (заяви американського уряду про наявність такої зброї було підставою для війни з цією країною)') та деякі інші.

Незначною активністю у деривації негативнооцінних абстрактних іменників у кінці XX – на початку XXI століття відзначаються суфікси *-ism* (*fashionism* 'приділення надмірної уваги своєму зовнішньому вигляду'), *-itis* (*tycoonitis* 'надмірна жага і прагнення збагачуватись'), *-mania* (*infomania* 'надмірна пристрасть до накопичення інформації') та деякі інші.

2.1.2. Низку англійських позитивнооцінних неологізмів-субстантивів на позначення відомих людей, спеціалістів у певній сфері у досліджуваний період утворено за участю нового суфіксу *-erati*: *soccerati* 'зірки футболу', майже ідентичні за значенням *cyberati* і *digerati* 'авторитети, відомі спеціалісти в галузі комп'ютерної техніки' («But there is another, more important distinction, one that even the *digerati* are just now starting to appreciate» (Economist, 16 Nov 1996)) тощо. Необхідно зауважити, що цей формант також здатний утворювати негативно забарвлені одиниці, наприклад, *ligerati* 'ті, хто полюбляють відвідувати модні вечірки без запрошення'.

2.1.3. Більшість суфіксів, що беруть участь у деривації нових англійських оцінних субстантивів у досліджуваний період, утворюють деривати з різним забарвленням. До них зараховуємо такі: *-ing* (*hyperparenting* 'процес виховання дітей у сучасних умовах, коли дитина стає лише об'єктом реалізації "батьківського еґо"'); *-er/-or* (*capitulator* 'воjak, що здається в полон або дезертує зі своєї військової частини'); *-ist* (*couchist* 'особа, яка веде пасивний стиль життя'), *-arian* (*dignitarian* 'людина, яка виступає за гідне, пристойне суспільство і сама є взірцем поведінки в ньому'), *-phile* (*logophile* 'той, хто надмірно захоплюється словами'), *-ness* (*überness* 'внутрішнє відчуття довершеності') та інші.

Утворення негативнооцінних і позитивнооцінних іменників-неологізмів на позначення процесів відбувається за допомогою суфіксів *-ization* та *-tion*. Традиційно, ці суфікси утворюють субстантиви від дієслів на *-ize*, але досліджуваний період характеризується черезступінчатою деривацією від іменникових основ (*slogанизation* 'перенасиченість інформації лозунгами внаслідок чого вона втрачає смисл').

2.2. Нові оцінні префіксні іменники. Серед префіксів і префіксоїдів, за участю яких відбувається деривація інновацій-іменників кінця XX – початку XXI століття, фіксуємо такі, які характеризуються тенденцією до утворення одиниць з певним забарвленням, і ті, що задіяні в утворенні інновацій з різним знаком оцінки.

2.2.1. Сталим негативним забарвленням в англійській мові відрізняється формант *narco*, який у досліджуваний період набуває значення «пов'язаний із незаконним виробництвом і торгівлею наркотиками»: *narco-threat* 'негативні соціальні наслідки поширення наркобізнесу', *narco-guerilla* 'член озброєної партизанської організації наркомафії, наркобойовик' ("Bill Clinton's (anti) drug tsar, Barry McCaffrey, denounced its rebels as *narcoguerillas*" (The Economist, 25 Oct 1997)) та багато інших.

2.2.2. У 90-ті роки XX – на початку XXI століття в англійській мові досить активно функціонує словотворчий елемент *must-*, який щойно з'явився. Маючи загальне значення «надто необхідний, дуже бажаний» формант утворює позитивнооцінні неологізми, серед яких іменники *must-see* 'дещо, що необхідно побачити, особливо про видовище, розвагу тощо' ("this sassy and superior suspense thriller is a *must-see*"), *must-read* 'дещо, що має бути прочитано' тощо.

2.2.3. Серед англійських нових продуктивних словотвірних формантів префікс *near-* у значенні «майже», при цьому наявність оцінності у семантиці новотвору залежить від значення кореневої морфемі. Так, наприклад, неологізм *near-video-on-demand* 'платний телеканал, який цілодобово демонструє (з невеликими

перервами) популярні кінофільми' не є оцінним, оскільки подібність телеканалу до відео за замовленням не сприймається як дещо негативне, тоді як синонімічні інновації *near-collapse*, *near-demise*, *near-death*, *near-gridlock*, *near-meltdown*, які позначають ситуацію на межі краху, занепаду, руйнацію, майже повну дезорганізацію, та подібні до них, очевидно, є негативно забарвленими.

Префікс *cyber-* із загальним значенням «пов'язаний з комп'ютерами» виявляє високу активність у творенні оцінних іменників-інновацій у сфері інформаційних технологій, а також неологізмів, пов'язаних зі злочинністю у цій сфері: *cyber-jihad* “кіберджихад”, електронна “священна війна” екстремістських організацій і угруповань, атака на інформаційні, комп'ютерні системи, програми і дані, *cybervandal* ‘кібервандал, той, хто отримує моральне задоволення від проникнення у чужі програми’ тощо.

Близьким до префікса *cyber-* за своєю семантикою є словотворчий формант *e-*, скорочене від *electronic* (*e-bomb*, *e-waste*). Розглядаючи *e-* як префікс, підтримуємо думку, висловлену деякими дослідниками, які вважають, що абrevіатури можуть виконувати роль афіксальних елементів [Quinion, 2000].

Доволі активно в якості препозитивного форманта функціонує абrevіатура *Mc-*: *McFashion* “Мак-мода”, масова, сурогатна мода, *McMansion* ‘величезний, розкішний будинок’ тощо.

Близькі за значенням префікси-інтенсифікатори демонструють досить високу активність у досліджуваній період: *super-* (*superthriller* ‘фільм або книга пригодницького жанру з дуже захоплюючим сюжетом (користується великою популярністю)’, *superterrorism* ‘сучасний тероризм (з реальною загрозою використання терористами зброї масового знищення)’), *mega-* (*megacelebrity* “мегазірка”, всевітньо-відома особистість; всевітня слава, відомість’, *megaego* ‘надто завишена самооцінка’), *hyper-* (*hyperengineering* ‘поєднання процесів ділової діяльності в єдиний “мега-процес”’), запозичений з німецької *über-* (*überhipness* ‘надсучасність, надмодність’, *übernerd* ‘дуже відомий спеціаліст, знаток в галузі сучасної комп'ютерної техніки, програмного забезпечення’) і менш продуктивний *giga-* (*gigadeath* ‘тотальне знищення’). Необхідно зазначити, що знак оцінки неологізмів, утворених за участю вище згаданих префіксів, залежить від семантики кореневої морфеми.

В утворенні оцінних іменників-інновацій також беруть участь малопродуктивні префікси та префіксоїди *poly-* (*polyattentiveness*), *multi-* (*multi-slacking* ‘ігри на комп'ютері у робочий час замість виконання службових обов'язків’) та *quasi-* (*quasi-scandal* ‘незначний скандал’).

3. Висновки.

3.1. Результати частиномовного аналізу ціліснооформлених оцінних інновацій свідчать про значну перевагу неологізмів-іменників в англійській мові межі століть. Аналіз шляхів і засобів поповнення англійської мови кінця ХХ – початку ХХІ століття оцінними неологізмами-субстантивами дозволяє зробити висновок, що у досліджуваній період найпродуктивнішим є суфіксальний спосіб.

3.2. Процеси утворення оцінних неологізмів відбуваються в руслі загальних словотвірних тенденцій в англійській мові, однак встановлено, що досліджуваний період характеризується появою та активізацією низки нових формантів. Зокрема, у цій розвідці виявлено високу продуктивність формантів, які з'явилися в англійській мові зазначеного періоду шляхами афіксалізації лексем (*friendly-*, *near-*, *junkie-* тощо) та морфемізації їхніх фрагментів із наступною афіксалізацією останніх (*-erati* та інші). Для позначення таких процесів використовується термін «формантизація» [Зацний, Пахомова 2001: 23].

3.3. Аналіз англійських оцінних префіксальних неологізмів дозволяє виявити специфічну природу префіксів-інтенсифікаторів, які мають здатність посилювати оцінність, закладену у семантику твірної основи.

3.4. Серед формантів, що беруть участь в утворенні оцінних афіксальних неологізмів в англійській мові досліджуваного періоду, зафіксовано ті, які можуть надавати дериватам певного забарвлення, однак з'ясовано, що знак оцінки похідного у більшості випадків визначається комбінацією основи та афікса, тому можливо говорити лише про перевагу одиниць з негативним або позитивним забарвленням серед інновацій, утворених за участю певного словотворчого форманту.

4. Перспективи.

Перспективним видається зіставний аналіз та опис оцінних неологізмів-іменників, утворених шляхом афіксації, із залученням більшої кількості мов. Діахронічне дослідження, що уможливило вивчення особливостей поповнення словникового складу мов оцінними афіксальними неологізмами-субстантивами на різних етапах їхнього розвитку, також постає актуальною науковою розвідкою.

Література

Віняр 1992: Віняр, Г.М. Словотворчі тенденції в сучасній українській мові (на матеріалі усного і писемного мовлення 80-х – початку 90-х років ХХ століття) [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Г. М. Віняр. – Дніпропетровськ, 1992. – 229 с.

Жлуктенко 1983: Жлуктенко, Ю.А. Динамика словообразовательной системы и неологизмы [Текст] / Ю. А. Жлуктенко // Английские неологизмы. – К. : Наукова думка, 1983. – Бібліогр. : с. 5-11.

Загнітко 2003: Загнітко, А.П. Структурні і семантичні різновиди українських синтаксичних інновацій [Текст] / А. П. Загнітко // Лінгвістичні студії, 2003. – Вип. 11. – Бібліогр. : с. 135-147.

Зацный 2000: Зацный, Ю.А. Англо-русский словарь новых слов и словосочетаний (рубеж столетий) [Текст] / Ю. А. Зацный. – Запорожье : Запорожский государственный университет, 2000. – 243 с.

Зацний, Пахомова 2001: Зацний, Ю.А., Пахомова, Т.О. Мова і суспільство : збагачення словникового складу сучасної англійської мови [Текст] / Ю. А. Зацний, Т. О. Пахомова. – Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. – 243 с.

Зацний, Янков 2008: Зацний, Ю.А., Янков, А.В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття : англо-український словник [Текст] / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 360 с.

Клименко 2003: Клименко, Н. Осново- і словоскладання у процесах номінації сучасної української мови [Текст] / Н. Клименко // Українська мова, 2003. – № 3-4. – Бібліогр. : с. 83-105.

Сакал 2004: Сакал, Т.М. Історико-ономасіологічне та когнітивне дослідження префіксальних неологізмів в англійській мові [Текст] / Т. М. Сакал. – Ужгород, 2004. – 220 с.

Bryant 1974: Bryant, M. Blends Are Increasing / M. Bryant // American Speech. – 1974. – Vol. 49. – No. 3/4. – Pp. 163-184.

Cannon 1992: Cannon, G. Bound-morpheme items : New patterns of derivation / G. Cannon // Language and Civilization. A Concerted Profusion of Essays and Studies in Honour of Otto Nietsch / [Ed. Cl. Blank]. – Volume II. – Frankfurt : Lang. – 1992. – Pp. 478-494.

McFedries: McFedries, P. The Word Lover's Guide to New Words [Електронний ресурс]. – Access mode : URL : <http://www.wordspy.com/>. – Title from the screen.

Quinion 2000: Quinion, M. In Brief / M. Quinion // [Електронний ресурс]. – Access mode : URL : <http://www.worldwidewords.org/>. – 2000. – Nov. 10.

McKean 2003: McKean, E. The Oxford Essential Dictionary of New Words / [ed. by E. McKean]. – Oxford, New York : Oxford University Press, 2003. – 334 pp.

Предложено толкование оценочного неологизма; определено место существительных в корпусе оценочных инноваций в английском языке рубежа XX – XXI веков; выяснена продуктивность аффиксации как одного из путей пополнения английского языка исследуемого периода новыми оценочными субстантивами; изучены и описаны словообразовательные форманты, принимающие участие в деривации английских оценочных неологизмов-существительных в конце XX – начале XXI века, и установлены корреляции между аффиксами и знаком оценки образованных инноваций в английском языке указанного периода.

Ключевые слова: оценочный неологизм, инновация, существительное, аффиксация, ценностная картина мира, английский язык.

The definition of the evaluative neologism has been worked out. The place of nouns in the corpus of evaluative innovations in English of the turn of XX – XXI centuries has been identified. The productivity of affixation as a way of enriching the English language at the period under study by new evaluative substantives has been revealed. Word-building elements participating in the coinage of English evaluative neologisms-nouns at the end of the XX – the beginning of the XXI century have been studied and described and correlations between affixes and colouring of the innovations coined in English at the period in question have been analysed.

Keywords: evaluative neologism, innovation, noun, affixation, values' model of the world, English.

Надійшла до редакції 1 вересня 2012 року.

Анна Руссу

УДК 811.161.2'367.611

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ДІЄСЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ЗАВЕРШЕНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ ДІЇ В «РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВНИКУ» (1924 – 33)

Схарактеризовано префіксацію як засіб утворення дієслів зі значенням завершеної результативної дії на матеріалі лексичних одиниць, що функціонують у науковій мові; описано основні словотвірні моделі; простежено особливості словотворення в «Російсько-українському словнику» (1924 – 33) порівняно з тогочасними, а також сучасними двомовними перекладними словниками; критично осмислено зміни, що відбулися на рівні префіксального словотворення на сучасному етапі розвитку української мови зважаючи на мовні й позамовні чинники.

Ключові слова: наукова мова, словотвірна модель, префіксація, словотворчий префікс, власне-видовий префікс, дієслова зі значенням результативної дії, «Російсько-український словник» (1924 – 33).

Кожна лексикографічна праця є відзеркаленням тих процесів, що відбуваються в мові в межах певного часового зрізу, й «Російсько-український словник» (1924 – 33) за ред. А. Кримського й С. Єфремова – не виняток. Його було укладено в часи активної термінологічної роботи, що її здійснював Інститут української наукової мови (далі – ІУНМ) (1921 – 1930). Ця установа в період 1923 – 1930 видала понад 20 словників з різних галузей наукових знань, а також наглядала й координувала термінотворчу діяльність у всій Україні